

F'Gieh il-Haqq u s-Sewwa

MA jidhirl ix li għandi għalfejn nibqa' nistaħba taħt psewdonimu. Il-lum qed nuri ismi, għax il-ħsieb tiegħi hu li nieħu r-responsabbiltà kollha ta' dan li qed nikteb, issa li l-polemika ġadet dix-xejra hekk setja. Hriġt għall-ewwel taħt isem ieħor għax nafl hawn Malta, b'xorti ħażina, il-kritka kif tittieħed. Fil-kritka, kostruttiva u miktuba bil-ħaqq, ma jażawx dik is-setgħa li tiftaħ il-ghajnejn, turi l-ħażin u tgħallem, imma jqisu li hi, kif igħid A.J.V., "imqanqla minn sentimenti ta' għira ta' tfal". Dan li ġassibni u għalhekk għall-ewwel ma w:ejtx ismi. Nistqarr, dak li għidt u ktibt mhux imnissel la minn għira u lanqas minn mibegħda (għax għandi ngħir u nobgħod īħabib tiegħi li għamel ġid kbir lill-Malти?), imma minn sens ta' haqq, għax iż-żid nuri li min jiġi biex jikteb fuq xi poeta jew prożatur, hu min hu, m'għandux jintilef f'ħafna tifħir fie: agh, bla bżonn, forsi bi hsara ta' kittieba olira. Dak li hu hażin il-kritku għandu jurih. Jeħtieg nidrawha hawn Malta, ma nsemmu is-sabiħ biss. Ikkol-hha l-kuraġġ morali li nuru fid-dawl tax-xemx dak li hu ikrah u hażin. B'hekk biss li nistgħu nitgħallmu u fl-istess ħin ingħallmu.

Tajjeb li ž-żejt jidla' f-wiċċe l-ilma, u n-nuqqasijiet jintwerew biex iservu ta' tagħlima għal kulħadd, l-aktar ghall-kittieba żgħażaq li minnhom nistennew futur mill-isbah ta' letteratura kbira. Nghid għalija, inħossni ferhan u inkabbar jekk xi ħadd, fil-kitba tiegħi, jurini fejn inqast, b'ix 'il quddiem ma nerġax naqa' fl-istess ghiltijiet u hotob. Naf li ħadd ma hu perfett, u żgur li jien minnex.

Ngħidha b'wiċċi minn quddiem, lil Ninu Cremona nirrispetta bil-qawwa ta' qalb żagħżugħa li habbet shih l-Isien Malti, għax fih nara l-haddiem mill-iż-żejjed habrieki u l-pjonier ta' kull haġa sabiha u kbira fi Isien. Wet-taq ġidna kolossal, tana xogħlnej li jistħoqqihom tifbir, u ismu għandu jibqa' mnaqqax fl-isto ja tal-Isien Malti.

In-nuqqasijet, kbar għax fihom jiġibru każiżiet koroh ta' plaġjariżmu, ma nhossx li għandhom iġħajbu u jitfu l-isem sabiħ li bena Ninu Cremona fil-qasam tal-letteratura tagħha. Imma l-ġudizzju nħallih f'idejn min irid jikt b' l-istorja letteraria ta' Isien.

Inwieġeb qabel xejn għal xi xiljiet li għamel kontrija A.J.V.

"Xi ħadd " qal A.J.V., *"fisser il-fehma illi lil Cremona ma nistgħux insenħulu poeta."* Sewwa sew jien għid: *"Lis-Sur Nin Cremona nafuh u nżommu bħala grammatku kbir... dan ma nistgħux u ngħidu għal Ninu Cremona bħala poeta."* Fi ftit kliem iż-żidt ingħid illi lil Ninu Cremona ma nistgħux inżommu bħala poeta kbir. Din il-fehma nibqa' nsostniha u nwettaqha bi provi ċeari.

Qabel xejn, d'l-fehma ga-ġiet infissra mill-istudent (il-lum Professur Guzè Aquilina fl-1933 fi studju li għamel dwar il-“Weraq mar-Rih”: “Is-Sur Nin Cremona hu magħruf fostna aktarx bħala studjuż tal-filologja, milli bħala poeta”.

Il-poežija ta' Ninu Cremona ma tista' qatt tkun kbira, għax ma għandhiex, l-ewwelnett, l-element ta' l-isplontaneità—ma fihix dak is-seher u d'k il-qawwa li toħroġ minni rajha mill-qalb. Jidħu l-biċċa l-kbira tal-versi ta' Cremona mqanžha u bla hajja; fi kliem il-Professur Aquilina: “Cremona hu ieħes fil-bini tal-ħsieb u, imqar fl-ahjar tiegħi, trid tħabbat rasek biex tifħmu.” (*ibid*).

Ma tista' tkun kbira, għax m'hemm x-eż-żarezzu u *sempliċità*: l-imma-ġinazzjoni hi mxekkla b'ħafna versi ebsi, b'idijat go xulxin mhux la kemm tifħimhom, bi kwadri u xbihat impittra b'mod li taqla' ruħek sakemm tasal biex tagħraf dak li kellu fi ħsiebu l-kittieb, b'dehriet bla ġmiel, u fejn hemm il-ġmiel hu mdennies u m'räjpar għax mhux muri b'dik is-sempliċità u ħlewwa li tingħoġob u thalli wrajha impressionijiet shaħi u qawwiha.

Il-poežija, maħruġa f'waqt ta' ispirazzjoni minn ruħ il-poeta, trid tqanqal mill-qiegħi il-qalb u r-ruħ tal-qarrej: dik tabilhaqq tkun poežija sabiha u li nistgħu u ngħidu li tkun hasslet hajja twila.

A.J.V. qal: *“Il-ħsieb profond, għalkemm xi mindaqiet mudlam... fil-versi ta' Cremona...”* Nista' niżgurah li aktar minn nofs il-versi ta' Cremona huma oskuri, imtaqqla bi kliem u b'kostruzzjoni iebsa għall-ahħar. U l-oskuritā fil-poežija mhjiex xi don, imma nuqqas kbir ħafna. Għaliex il-poeta għandu jogħiġ u jqanqal b'dak li jikteb, u biex jagħmel dan irid ikollu d-don ta' l-isplontaneità, sincerità u sempliċità li Ninu

Cremona m'għandux. Edgar Allan Poe kiteb "the immediate object of a poem is pleasure". T. S. Eliot wettaq dan metu qal "poetry has to give pleasure". U l-fehma ta' Chapman hi illi "Obscurity in affectation of words and indigested conceits is pedantic and childish" ("The Poetry Review", January-February, 1944).

U hi din l-oskurità li teq:ed is-saħħa tal-biċċa l-kbira tal-hsibijiet ta' Cremona. Dan-nuqqas insibuh ukoll f'għadd ta' bċċejje mid-dramm tiegħi "Il-Fidwa tal-Bdiewa", iżda, minn naha l-oħra, nis'qar li, bhala l-ewwel drammi suret in-nies bi L-Isienja, jistħoqqu kull tifħir. Il-prol-ġu hu xi haġa tassew sabiha. Il-ġmiel tiegħi narawh mill-fatt li hu mfisser ċar kemm jista' jkun u ma tridx thabbat rasek biex tifħmu. Il-versi ħtief u mexxejja, qishom l-ilma ċar għaddej jiġri minn gol-wid'en.

Dwar "Il-Fidwa tal-Bdiewa" jidħirli A.J.V. eż-żera fit-tifħir tiegħi u b'daqqa ta' pinna, waqt li ghollha mogħla s-sema "Il-Fidwa tal-Bdiewa" iekken u kwazi gieb fix-xejn ix-xogħliji kollha li għamlu "poeti oħra mejtin jew ġajjin fil-letteratura Maltija". Aktar il-quddiem A.J.V. ikkritikani għaxx jien, qal, għiex paragħu "bejn versi ta' wieħed u ta' ieħor". Il-paragħu u t-tmaqdir ta' poeti oħra bdiehom G.G. Dan kien il-bidu tan-nuqqas ta' etiketta li kellu jara A.J.V. U hawnhekk ukoll kien A.J.V. unifsu li, bla haqq xejn, ipparagħuna xogħol ma' ieħor. La ġejna għall-paragħu, jieu irrid inqiegħed dramm ma' ieħor u mhux d:amm ma' poema, kif irid jagħmel hu. Ma jidħir lux A.J.V. li d-dramm "Razju Vidal" ta' Erin Serracino-Inglott iħabbatha fil-wisa' mal- "Fidwa tal-Bdiewa" ta' Ninu Cremona? U ma jidħir lux ukoll li bhala xogħol ta' l-arti d-dramm modnej soċċali "Is-Sengħa ta' l-Imħabba" ta' Gorg Pisan iħux ta' min jaġħtiż il-ġenb? Ma nafxa għaliex A.J.V. ried iċekken daqs-hekk żewġ xogħliji bħal dawn.

Nerġgħu għall-poežija: Cremona poežiji wisq ma kitibx. Sa l-1933 kien kiteb 29 poežija biss. Minn dak iż-żemien 'il hawn, jiġifieri 13-il sena wara, ma kitibx b'kolloxx għaxar poežiji oħra. Kieku dawn il-poežiji kienu kollha tajbin, bla nuqqasijiet xejn, imheġġi bid-dawl ta' l-ispirazzjoni u mfawrin b'daqqiet shah ta' versi mill-isbaħ, żgur illi ta' dawn il-poežiji biss il-ġenerazzjoni tal-lum u l-ġenerazzjoni jiet li ġejjin ma għandhomx iġħoddu lil Cremona bhala poeta kbir. Aktarx li jkun hemm min iġħid: mhux il-kwantità li tgħodd id imma l-kwalitā. Mitt darba u elf. Imma b'ex poeta jiġi jkseb isem kbir, jeħtieg li mal-kwantità jkollu l-ġenerazzjoni. "The major poet is always a poet of quantity," kited Herbert Palmer. "Examining the works of those who have finally been put on the high pedestal, we are confronted by extensiveness of output, generally four hundred to a thousand or more pages, and never less than two hundred. It is because quantity supplies the possibilities of range, of variety of thought and feeling and spiritual perception, of variety of technique and rhythm." (The London Mercury, April 1939).

Ma rridx nintilef f'ħafna tmaqdir u kritka ta' poežiji li ma għoġbu ni xejn bħalma huma, ngħidu aħna, "San Gwann", "Lil Mikael Anton Vassalli", "Ta' l-Imwiet" u "Dell il-Warrani" li fihom, fi kliem il-Professor Aquilina, "Cremona wera l-agħar nuqqas tiegħi: l-oskurità tal-ħsieb, imġebbed u mrabbat f'ħafna tidwir ta' kliem, qisu t-tkaxxir tas-serp."

Irrid imma nsemmi biex ma nouqosx, kif qalli A.J.V., "minn kriterju sod ta' dehen u haqq" illi hemm poežiji ta' Cremona li laqtuni u ghogħbuni ħafna. Il-poežija "L-Omm" għal-ja hi sabiha kemm jista' jkun, żgur li toqqghod fost l-isbaħ li għandu Cremona. Fiha, minbarra s-sempliċità, il-ġmiel tan-naturalezza msieħeb mal-qawwa ta' l-immaġinazzjoni. Il-poežiji "Nofs ta' Kelma", "Għassha tal-Għadu" u "Soru", għalkemm 'l-hemm u 'l-hawn issib xi versi prożajei, ipattu, bi x-nerga' ninqed bil-klejxa tal-Professu Aquilina, "għal kull meta Cremona fellaq u ġħotor."

Għandu wkoll sunetti, mahiduma tajjeb u sbieħ, bħalma huma "Għana tar-Rebbiegħa", "Hlomt Bik", "Xi Żmien kien dak!" u "Marsalforn".

A.J.V. semma wkoll "Il-lejl" u "Għajnejn il-Bniedem". Għal dak li hu ħsieb nista' nghid li huma sbieħ. Għal dik li hi sengħa ta' bini ta' sunett, imqanžha u għajjiena għall-aħħar. Nisiltu nghidu aħna versi bħal dawn:

Hsieb t'Alla fil-ħolqien, mistrieh u rieqed,
xi haġa ikbar mill-Mewt donnok u xbieha. (*Il-lejl*).

Qamar, ħabib ta' dina l-art imsejkna (*Il-lejl*).

Iżzernaq fikom dehret ċkejkna ħarara,
tixxgħel nirien, titgħajjeb meta tbielet...

(*Għajnejn il-Bniedem*).

Il-ħsieb ta' kull maħluu *oh* fikom nara

(*Għajnejn il-Bniedem*).

Hi xinhi, Cremona għandu poežiji tajja u miktuba kif titlob is-sen-ġha: iżda l-poežiji li nistgħu nqiegħdu f'din il-kategorija ma tgħoddidhom fuq is-swaba' ta' idejk it-tnejn. Nistgħu ta' dawn ngħolluh fuq il-pedistall għoli tal-poeti kbar? Nistgħu ngħoddlu bħala poeta kbir? It-tweġiha nhalliha għal min jifhem fil-ġmiel u l-kobor tal-poežija.

Plaġjariżmu

Il-veritā hi waħda, u hadd ma jista' jiċċadha. Hi ċara daqs il-kristall li l-poežija "Ommkom Marida" ta' Ninu Cremona "ma hix ħlief ritratt tal-poežija bit-Taljan 'La mamma è malata' ta' Felice Uda'. It-tnejn miex-ġu fuq l-istess ħsieb u sa fl-iċċen dehriet u xbihat ma jitbegħdux waħda mill-ohra. Mhux s-Sewwa li A.J.V. ipprova jgħawweg il-veritā. Hawn kien hu li naqas "sew mill-etiketta kemm mill-ħaqq ta' kritku letterarju". Is-Sewwa ħabib Alla, u quddiem is-Sewwa A.J.V. kien imissu baxxa rasu, u mhux qagħad jaqla' ħafna skużi u jsemmi ċi:kustanzu ta' skop u ta' żmien. Min għandu moħħu f'lloku mhux ser joqgħod jibla' r-ross bil-labba. Jaf u jħoss li dik il-poežija hi meħħuda minn tat-Taljan. Muwiex il-każ-za ta' l-ispirazzjoni ta' poežija li ġarġet tixbah l-ispirazzjoni ta' poežija oħra, kif irid jgħidha A.J.V., imma l-każ-za illi ż-żewġ poežijiet għandhom ħsieb wieħed, mixja waħda ta' versi, ritmu wieħed, u uħi waħda. Din hi l-veritā, u ma jhassarha hadd.

Il-kruha tal-plaġjariżmu hi ibbażata fuq il-fatt li tkun qed tisraq lill-awtur originali mill-merti li huma biss tiegħi.

Hawn wieħed jehtieg jasal biex jifhem id-diviencja kbira li tgħaddi bejn plagiariżmu u reminixxu uzi. Ir-reminixxenzi, li l-akbar poeti ħassew-hom u bid-dritt kollu nqdeb b'hom, huma influssi letterarji li l-poeta ġgar-rab mingħajr ma jkun jaſ fil-hin tal-qari u l-istudji tiegħu, waqt li l-plagiariżmu hu serq bil-eġħru u x-xniexel ta' poeziji u xogħlijiet ta' ħaddieħor. Eżempju: Dante hu minni reminixxenzi minn Omeru. B'danakollu, hadd la lil Dante u lanqas lil Virgilju ma jieħdilhom l-ogħla post ta' poeti mill-akbar li ddin ja letterarja qatt rat. Għax ir-reminixxenza hi ħaż-żeġ leġittma u xhieda ta' studji profondi.

Ix-Xwejjah tar-Rahal

Imma "Ommkom Marida" mhijiex il-poezijsa waħdanija li Ninu Cremona ha mit-Taljan. Għandu pożijsa oħra "Ix-Xwejjah tar-Rahal" li tix-bah ħafna lil "Il Vecchio" ta' Domenico Gnoli, li kien jinhieba taħt il-psewdonimu ta' Giulio Orsini. Il-ħsieb fondamentali hu wieħed: xwejjah li jiftakar fl-imġħoddi waqt li jħossu mdejjaq li issa wasal fit-tnejm ta' haitu. Cremona x'mindaqqiet ipprova jehles minn xi ħielijiet 'l hemm u 'l hawn, kif imfissra minn Gnoli, u jagħtihom libsa u lewn lokali, bħal meta semma l-kaž ta' l-irrifgħ ta' "L-itqal salib tal-Gimgħa l-Kb'ra", iż-ż-a n-nucleus tal-ħsieb u tas-sentimenti hu dejjem xorta. Idijat li jixbhu f'kolloks lil xulxin issib kemm trid. Bħalma għamilt fil-“Berqa” tad-19 ta' Diċembru, 1945, meta ikkritikajt il-poezijsa "Ommkom Marida", irrid nagħti provi hawn ukoll ta' kif xi idijat huma meħħuda:

- (i) Qam bi tbatija, twieżen fuq il-ħatar,
u medd riġi-jh bil-ħarsa ċassa, mriegħda,
.....u minn saqajh iż-żrara
ikeċċi b'dak il-ħatar.

Vedilo come strascica la tarda
vecchiezza su le pietre del villaggio!

Solleva l'arco della schiena, guarda,
poi lo ricurva, e col bastone i sassi
batte.

- (ii) ix-xwejhiet nissieġa
ghaddej jarawħ u jiiftakruh.....
tfajjal għafrit itir mar-riħ fuq bhejjem

Le vecchierelle che girano il fuso
sull'uscio, lo ricordano garzone
quando d'un salto montava in arcione.

Provi aktar ċari minn hekk? Jista' jgħid-lna A.J.V. jekk f'din ukoll is-sur Nin innamrax biss mill-ħsieb tal-poeta Taljan? U x'insejħlu jekk hux l-“Uda Malti” jew “Gnoli Malti?” Hemm frażi bl-Ingliz li jixraq ħafna ninqedha biha hawnhekk: *This is not cricket!*

Jien ma naix għaliex, meta A.U.V. fisser kif ha "Omnikom Marida", ma fissirx ukoll kif ha "Ix-Xwejjah tar-Rahal". Tghid kien qed jistenna dil-kritika tiegħi?

Stedina f'Rahal

Għad baqqa'. Iżda did-darba mhux poežija, imma novella — novella mqaxxa, bieq ingħid hekk, minn fuq tat-Taljan "Scampagnata" ta' Renato Fucini. Ma nhosx li għandi noqghod inqabbel novella ma' oħra għax il-wiċċa ta' "Il-Makki" hu prezżjuż, u għalkemm din hi polemika letterarja u li għandha tqajjem interess imma ngħid biss (lest biex inwetta qha bi provi ċari jekk qatt niġi mitlub) li ż-żewġ novelli jixxiebhu b'mod tal-ġaġeb fil-qalba tas-suġġett tagħhom, fil-hsi b'intrinsiku u fit-tਪtittir tal-karattri, fid-djalogi, u fil-movimenti u l-lewħi tal-hajja. Il-mertu li għandu Ninu Cremona hu li n-novella tiegħi għaraf jillkallizzaha, u żvölgiha f'atmosfera ta' rahal f'Malta. Imma psikologikament u artistikament iż-żewġ novelli huma t-tnejn xorta. U m'hemmi ebda divrenza fl-istrambejjri u l-eċċentriċità tal-karattri: So: Cosimo ta' Renato Fucini hu l-Manifku Gann-Karl ta' Ninu Cremona, Flavia u Karolin fula maqsuma, u l-majjistra ta' l-Iskola Stefanja hi l-istess "signorina Olimpia, nobile sullu cinqquantina, quella che i contadini m'averan dato come una letterata". L-istess haġa Gorg, Dun Kustanz, u t-tabib tar-rahal.

Il-Mina ta' l-Imħabba

Novella oħra: "Il-Mina ta' l-Imħabba". Is-Sur Nin Cremona ha l-ħsieb ta' din in-novella minn novella ta' Par Lagerkvist, Svediż, maqluba ghall-Ingliż minn M. Ekenberg: "The Lift that went down to Hell" ("Scandinavian Short Stories" selected by Est-id Bannister—Penguin Books). In-novell i tas-Sur Nin nistgħu nqassmuha f'żewġ taqsimi: fl-ewwel taqsima, għalkemm din ispirata u mibnija fuq it-tieni taqsima, għandu merti sbieħ letterarji li bil-jedd kollu jisthqqu fuq id-dik li hi rabta u nisgħa ta' idijat li jiġibru fihom il-qalba tal-ħsieb; imma t-tiġi taqsima hi fil-veru sens tal-kelma meħħuda. Il-medda tal-ħsieb hi wahda u l-karattri li jsawru dik it-tieni parti tan-novella huma kollha xorta. Il-perm li fuqu jdur il-ħsieb fin-novella ta' Par Lagerkvist hu: Xbejba u żaghżugħ isibu ruħhom l-Infe:n; fil-bieb jilqagħhom ix-Xitan li jurihom it-triq għal-ġo kamra b'sodda fejn jitqiegħi u jinħabbu; dak il-ħin jidhol, wiċċu isfar mewt, żaghżugħ iehor; ix-xbejba tagħarfū: kien iż-żaghżugħ li habbha u li qatel lili unifsu metu sab li ma kienx matħbub. Smwej:wra, hi u seħibha, jitilqu jiġru l-barra.

Fuq dan l-istess ħsieb, kif kulħadd jista' jara, hi mibni ja n-novella tas-Sur Cremona "Il-Mina ta' l-Imħabba". U mhux biss fil-ħsieb p: inċ-ċipali, imma sa fl-irqaqat tixbħha ħafha wkoll:

(I) "Merħba b'kom", qalihom, u fetah bil-galbu r-rextellu fil-waqt li baxxa rasu u sellmilhom. Daħlu, iżda baqqiha jħarsu mistaqħġibin u beż-ġħanin. "Fein aħna?", fl-ahħar saqsiet Mimi. Imma x-Xitan dlonk stedinhom b'idi l-leminja biex jibqgħu dcħlin. "La taqtgħux qalbkom, hawn-hekk mhux ikrah daqs kemm ipingħu... Intom ma naħsibx li biħsiek kom iddumu wisq... Naħseb li għal-lejla biss."

The Devil pushed the door open politely. "Good evening," he said, with a deep bow. He was elegant, dressed in a frock coat... Johnson and the lady tumbled out dizzily.

"Good Lord, where are we?" they exclaimed with alarm before the gruesome appa:ition. The devil, a little put out, enlightened them.

"But it is not as bad as it seems," he hastened to add. "I hope you will have a very pleasant time here. Only for the night, I presume?"

(2) Il-bieb tbexxaq u deher jittawwal wiċċi imkunniex ta' xitan mara b'għajnejn homor iżebbgu... Xagħarha niqanfed, iżda madwar iż-żewġt iqrin ta' fuq ġbinka kellha mibrumin żewġ malji tax-xagħar minn ġenb il-wieħed u l-ieħor marbutin b'żagarelli kohol magħmulin ċoff.

A new, fat, ingratiating she-devil... received them. Bathing heavily, she smiled and gazed at them knowingly with her kind, beady eyes. She had wound wisps of hair round the horns of her forehead and tied them with narrow blue ribbon bows.

(3) Il-bieb tbexxaq u daħal imqit imqit dak ir-raġel tal-libsa sewda: mexa bil-pass meħjut bla ebda floss, ghajnejh cassi jħarsu dejjem il-quddiem. Il-bjuda tal-maskra ta' wiċċi kienet dik ta' mejjet li qam mill-qabar.

A man entered quietly through the other door... He walked silently, making no sound, with mechanical trance-like movement. His face had a stony look, and his eyes stared straight in front of him.

(4) "Nehhi dak il-coat minn fuqek," talabha Victor. "Iskot," qal lu dik, "dak ir-raġel ma jdumx ma jerġa' jidħol."—"La tiddjejaqx", weġibha, "kolloq igħodd hawn gew."

Johnson removed his coat and waistcoat. The little lady said "Don't --he's coming back."

"Oh, in a place like this it doesn't matter. Take off your clothes, dear."

(5) Bil-qiegħda isfel, wara l-bieba, kien hemm imrekka x-Xitana x-Xiħa li sellmitilhom b'ċaqliqa ta' rasha u taċ-ċefuf ta' qrunha.

Downstairs was the old she-devil, smiling kindly and nodding with her horns.

(6) Ix-Xitan il-Kbir... saqsiehom bid-dahka: "Hekk malajr? Nahseb li għaddejt siegħa tal-hena?... Halli min jarakom... l-aqwa sakemm tidraw. Dan il-post m'għadux bħal dari. Fih daqsxejn tal-hajr. Qeqħdin nimxu maż-żmenijiet. Il-ġisem isib il-pjaċir tiegħi, iżda mbagħad il-pjaċir jittpatta b'daqsxejn ta' piena fil-qalb".

The head Devil was strolling about there; they met him again. "Oh, finished already?" he said. "Hope you have enjoyed yourselves!... We have modernized things here, changed them altogether. Naturally we must follow the trend of general developments. Nowadays we only have soul torture."

Dawn kienu, żewġ poežiji u żewġ novelli meħudin mix-xogħol ta' haddieħor, li Itqajt magħħom jien b'kumbinazzjoni.

Xtaqt weġib: lil A.J.V. fuq hafna punti oħra, imma l-wisa' ta' "Il-Malti" ma jippermettilix, iżda qabel nagħlaq irrid insemmi li A.J.V. ried jittfa' tebgħa kerha fuq Dun Karm meta qal: "... u lanqas Dun Karm ma kien jissejjah iz-Zanella Malti" li kieku huwa ma ħax mill-ħsibijiet tiegħi, f'xi versi taz-'Zanella' f'xi poežija tiegħi. Dun Karm ma stmerrx li jixrob ukoll mill-ħsibijiet poetiċi ta' poeti oħra bħalma huma Monti,

Manzoni u Giusti.'' Fieq u fejn? Mhux sewwa li bla ma tagħti provi, bħalma tajt jien, titfa' ħtija bħal din fuq l-akbar poeta tagħlina. It-tebgħha li biha hu mtebba' Ninu Cremona ried, bla ħaqeq xejn, jitfaghha fuq Dun Karm mingħajr ma kellu l-ħila jagħti provi. Mhux sewwa. Mhux sewwa.

Jekk lil Dun Karm nafuh bħala z-“Zanella Malti”, ma nafuhx minn xi poežija li għandu fi ħsiebu A.J.V., imma mill-versi tiegħi, kollha kemni huma, li fihom il-kobor u l-qawwa tal-ve: si taz-“Zanella”.

Il-ġieħ tal-kittieb Malti tal-lum jeħtieg jibqa' bla mittiefes. Imma biex dan ikun jiġi jsir hemm bżonn inwarrbu s-sikrana mill-qmam. U kienet din ir-żagħu li wrejt dak li ħassejt u dak li hu ħażin. Ma nħallux lill-kritku ta' għada, li għad irid jagħmel ħaqeq mill-kittieb Malti tal-lum, isibilna hu stess l-iżbalji tagħlina.